

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека

Науково-методичний відділ

До 125-річчя від дня народження

Леся Курбаса

*Живий вогонь
любові до театру*

Методично-бібліографічні поради

Тернопіль
2012

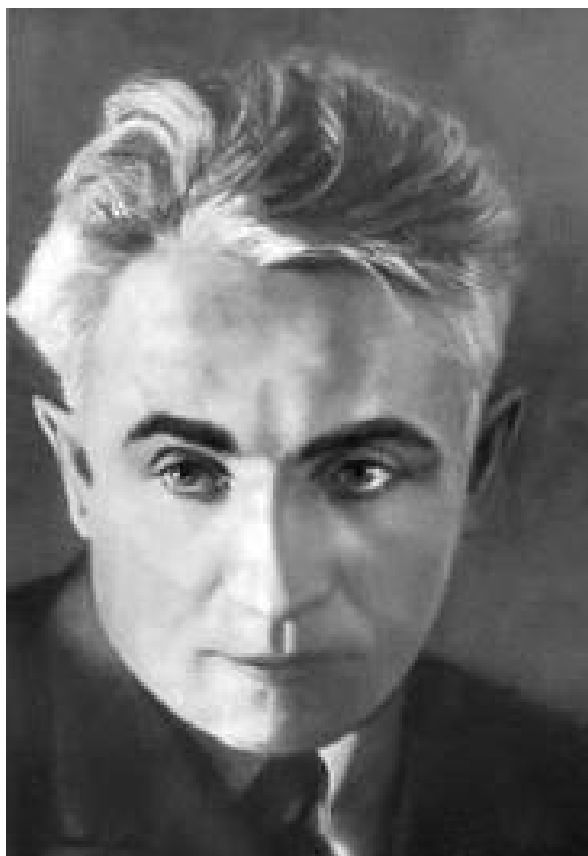
УДК 023
ББК 78.381.2
Ж–66

Підготувала:	С. П. Юрчик, провідний методист науково-методичного відділу ТОУНБ
Редактор:	О. М. Раскіна
Комп'ютерний набір:	С. П. Юрчик, провідний методист науково-методичного відділу ТОУНБ
Комп'ютерна верстка:	В. І. Раківський, завідувач відділу автоматизації та механізації бібліотечних процесів ТОУНБ
Відповідальний за випуск:	В. І. Вітенко, директор ТОУНБ

Ж-66 Живий вогонь любові до театру : До 125-річчя від дня народж. Леся Курбаса : метод.-бібліогр. поради / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, наук.-метод. від. ; підгот. С. П. Юрчик ; ред. О. М. Раскіна. — Т., 2012. — 20 с.

Методично-бібліографічні рекомендації розраховано на бібліотечних працівників ЦБС області. Видання також може бути корисним широкому колу користувачів.

УДК 023
ББК 78.381.2

Олександр-Зенон Степанович Курбас
(1887—1937)

*Я вибираю березіль,
Тому, що він буря,
Тому, що він сміх,
Тому, що в ньому сила,
Тому, що він переворот,
З якого літо родиться.*

Створити те, чого немає в дійсності, кинути людям фантазію, ідеальне, неіснуюче, але прекрасне — тільки в цьому може бути різниця актора від гарно вишколеної мавпи. А для цього треба розбудити фантазію, виростити їй крила і навчитись літати

Лесь Курбас

Олександр Степанович Курбас увійшов в історію як театральний реформатор, режисер театру й кіно, актор, драматург, теоретик, педагог, поліглот-перекладач. Він стрімко увірвався до когорти славетних театралів і по праву зайняв своє місце серед них. Однак шлях до визнання був надзвичайно тернистим й усланим численними перепадами.

Так сталося, що митець, чие ім'я гриміло на театральних помостах, був підданий забуттю й надовго залишався поза увагою громадськості.

Та все ж це ім'я не зникло безслідно й відродилося в пам'яті сучасників. Його друзі, учні, однодумці, доброзичливці прагнули повернути митця широкому загалу.

Ім'я режисера українського театру Лесея Курбаса, народженого в Галичині, без жодного сумніву мусить стояти поміж корифеями театру ХХ століття, поруч із швейцарським реформатором Адольфом Алія, французом Жаком Копо, англійцем Едвардом Гордоном Крегом, росіянином Всеволодом Мейерхольдом, німцем Ервіном Піскатором та австрійцем Максом Райнгрдом. Вони могли втілити в практику свої революційні теорії, маючи підтримку існуючої театральної традиції. Не так було з Лесем Курбасом, якому довелося взяти на себе велетенське завдання — створення українського авангардного театру без попередників на цьому полі, починаючи з порожнього місця.

Коли життя країни, що була на межі повної руїни, стало поволі налагоджуватися, театральні діячі також робили все можливе для відродження театру. Лесь Курбас був серед них найбільшою творчою силою.

Головні дати життя й творчості Леся Курбаса

- 25 лютого 1887 р. — народився в м. Самборі Львівської області в акторській сім'ї.
- 1907—1910 рр. — навчався у Віденському й Львівському університетах.
- 1912—1913 рр. — театр «Руська бесіда».
- 1913 р. — створив трупку «Тернопільські театральні вечори».
- 1916 р. — запросили в театр Садовського; заснував Молодий театр у м. Києві.
- 6 вересня 1919 р. — одружився з Валентиною Чистяковою.
- 1922 р. — створив мистецьке об'єднання «Березіль» у м. Києві.
- з 1926 по 1934 рр. — харківський театр «Березіль».
- 1925 р. — Леся Курбасу присвоїли звання народного артиста України.
- 3 листопада 1937 р. — розстріляно в урочищі Сандармох.
- 1957 р. — помертньо реабілітовано.

Готуючись до святкування 25 лютого 2012 року 125-річчя від дня народження Леся Курбаса, рекомендуємо всім бібліотекам області активізувати роботу з підготовки та проведення масових заходів.

Головна мета заходів — ознайомити різні категорії користувачів із життєвим і творчим шляхом митця, розкрити багатогранність й особливості його таланту, розмаїтість тем, форм і засобів акторського відтворення, своєрідність творчої манери, щирість, глибокий ліризм любовних сцен, здатність усе, що грав Леся Курбас на сцені, пропустити крізь призму власних почуттів, забарвити своїми настроями та думками; дати їм змогу оцінити все це й захопити до глибшого вивчення творчості реформатора українського театру.

Пропонуємо скористатися орієнтовною тематикою заходів:

- *«Потаємні сторінки із життя Леся Курбаса»;*
- *«Реформатор українського театру Леся Курбас»;*
- *«Леся Курбас і його театр «Березіль»;*
- *«Стежками складного Курбасового життя»;*
- *«Літопис Курбасового життя в мистецтві»;*

- *«Живий вогонь любові до театру»;*
- *«Там, де Леся Курбаса стежини»;*
- *«Театр — як буря, сміх, сила, переворот»;*
- *«У пошуках власної долі»;*
- *«Довгий шлях визнання»;*
- *«Служив мистецтву до останнього подиху»;*
- *«Син нашого краю»;*
- *«Неповторна творча особистість»;*
- *«Перекладацька діяльність Леся Курбаса».*

Кожна доба породжує митців, які втілюють у своїй діяльності найістотніші тенденції її духовного розвитку. З їхніх творчих спадків народ черпає снагу й сили, особливо в часи драматичні, у часи виняткової напруги, трагічних прозрінь і пророчих осянянь. Таким митцем був Леся Курбас, який прагнув донести вогник духовності до українського народу.

Пропонуємо підготувати розгорнуту книжкову виставку *«Син нашого краю»*.

Епіграф до виставки:
*Театр — його життя,
Присвячене лиш сцені*

Розділи виставки:

1. *Бібліографічна довідка.*
2. *Театральна юність Леся Курбаса.*
3. *Режисер, актор, драматург, педагог.*
4. *Трагічна доля митця.*
5. *Спогади сучасників.*

Для детальнішого розкриття багатогранного таланту актора українського театру бібліотечним працівникам необхідно використовувати публікації з періодичних видань, що вийдуть до ювілею.

Завдяки впровадженню в бібліотеках нових інформаційно-комунікаційних технологій, пропонуємо створити персональну віртуальну виставку на тему *«Леся Курбас: життя та діяльність»*. Її структура може бути такою:

- *бібліографічна довідка про особу;*
- *перелік авторських робіт;*

— видання про діяча (статті із журнальних та газетних видань);

— інтернет-ресурси.

Бажано, щоб до представлених документів додавався ілюстративний ряд: обкладинки й титульні сторінки видань, що покращують сприйняття експонатів користувачами.

Містким, насиченим подіями та звершеннями було життя реформатора театрального мистецтва Олександра Степановича Курбаса. Надзвичайно широка географія його подорожей. Та все ж є в Україні місця, де дихалося йому вільно попри всі мінливості й труднощі. Саме такими для нього були с. Старий Скалат і м. Тернопіль. Він навчався в Тернопільській гімназії. А згодом організував власний театр «Тернопільські театральні вечори».

Пропонуємо провести читацьку конференцію на тему «*Леся Курбас і Тернопільщина*», яка б сприяла пробудженню активності в користувачів бібліотеки до творчої спадщини нашого земляка.

План проведення може бути наступним:

1. Вступне слово ведучого.

2. Питання, що виносяться на обговорення аудиторії:

— *Вплив прогресивної громади м. Тернополя на формування особистості Леся Курбаса.*

— *Чому Леся Курбас обрав цей важкий мистецький шлях?*

— *Чому в його житті з'явилися «Тернопільські театральні вечори», обставини їх створення?*

— *Його громадська діяльність на Тернопільщині. Коло однодумців, друзів, товаришів.*

— *Леся Курбас на мапі сьогоденного театального Тернопілля.*

3. Заключне слово ведучого.

А ще Леся Курбас був обдарованим музикантом. У свій час він здобув освіту піаніста — виконував твори Шопена, Скрябіна, Рахманінова, Чайковського. Добре читав «з листа», імпровізував. На репетиціях часом брав на себе роль хормейстера. На сторінках спогадів Курбасових сучасників зустрічається багато згадок про його обізнаність у музиці.

Пропонуємо провести мистецьку годину на тему «*Музичне в театрі Леся Курбаса*».

Червоними та чорними нитками вишито рушник життя Леся Курбаса — людини величезного таланту: відданого актора, теоретика театру й кіно, талановитого режисера, педагога й драматурга, перекладача й поліглота, народного артиста України. Пропонуємо провести інтернет-конференцію на тему **«Народжений для театру»**. Учасниками заходу можуть бути вчителі та учні музичних і художніх шкіл, працівники бібліотек, клубних установ.

Рекомендовані теми для обговорення:

- *«Театральний світ Леся Курбаса»;*
- *«Режисерські праці Леся Курбаса»;*
- *«Відтворення його робіт сучасниками»;*
- *«Перекладацька діяльність Леся Курбаса»;*
- *«Леся Курбас і його театр «Березіль».*

Подаємо адреси сайтів, на яких можна знайти відомості про життєвий і творчий шлях народного артиста України Леся Курбаса:

izbornyk.org.ua>rizne/ukr08.htm
museum-ukraine.org.ua>index.php
aska-life.com.ua>people/Les_Kurbas.htm
images.yandex.ua>Леся Курбас
korolenko.kharkov.com>curbas.htm
wek.kiev.ua>uk/Курбас_Леся
uk.wikipedia.org/wiki/Леся_Курбас
kharkov.vbelous.net/famous/fam-art/kurbas.htm
wek.kiev.ua/uk/Курбас_Леся
www.refine.org.ua/pageid-2672-1.html
teatre.com.ua/.../les-kurbas-rozumnyj-arleki
news.meta.ua/person:Леся-Курбас
tsn.ua/.../istoriya-z-grifom-sekretno-les-kur
kurbas.org.ua/les_kurbas.html
www.solovki.ca/camp_20/kurbas_solovki.php
ru.tsn.ua/.../istoriya-s-grifom-sekretno-les-kurbas-
v-stalinskom-teatre
www.ukrreferat.com/index.php?referat
numizmat.com.ua/catalog/coins/?352

ЖИВИЙ ВОГОНЬ ЛЮБОВІ ДО ТЕАТРУ (сценарій літературного вечора)

Дійові особи:

Бібліотекар

Ведучий I

Ведучий II

Читці

Дія відбувається в читальному залі бібліотеки, на столі стоїть портрет Леся Курбаса, увінчаний українським рушником, перед ним — живі квіти.

*У лівому кутку залу — екран для перегляду презентації на тему «**Лесь Курбас — яким він був**», оформлено книжкову виставку «**Театральна юність Леся Курбаса**».*

Бібліотекар: 25 лютого виповнюється 125 років від дня народження Леся Курбаса — театального реформатора, славетного режисера театру й кіно, актора, письменника, педагога. Це все — про нього.

Більшовицька куля обірвала життя Леся Степановича на півстолітньому шляху. Вп'ялася в його тіло лише за те, що він був великим майстром і свідомим сином рідної України.

Половину своїх літ Лесь Курбас віддав Тернопілля. Ця земля виховала його, заклала підмурівок його знанням, засвітила зорю таланту. Нині в селі Старий Скалат, що в Підволочиському районі, за рішенням ЮНЕСКО діє садиба-музей видатного митця України. Експозицію розмістили в п'яти кімнатах парафіяльного будинку, у якому жила родина Курбасів. Вона відтворює весь життєвий і творчий шлях Леся Степановича та його рідних.

Ведучий I: Лесь Курбас... Таке привабливе, приманливе, заворожуюче ім'я, що цвіте в місячному світлі таємниці. Яке ж воно було вдень, під сонячним промінням!

«...Він був високий, ладно збудований, свою велику гарну голову носив гордо. Його великі очі завжди немовби чомусь дивувалися. Може, це залежало від розташування його брів: вони були чорні й врозліт, як крила ластівки. Ніс з горбинкою, рот добрий, а губи завжди готові ласкаво вам усміхнутися.

Спілкувався Лесь Курбас з людьми м'яко, голос мав привітливий, відчувалася в усьому мудрість людини, яка багато бачила і пізнала. Короткі фрази, порожніх слів не було. М'яка, ледь стомлена усмішка...», — писав про драматурга його учень Семен Свашенко.

Ведучий II: Курбас ще за життя став легендою. Він був знаним актором і режисером, педагогом і перекладачем, драматургом і публіцистом, сценічним діячем і театральним філософом, народним артистом України.

Про родовід Курбасів нині не так уже й багато відомо. Знають, що свого часу на Бережанщині у місцевого дідича (поміщика) працював управителем прадід Леся Курбаса — Іван, чий син Пилип отримав сан священника. Спочатку він був парохом у с. Куропатниках, поблизу Бережан, відтак, понад сорок років прожив і служив Богові в с. Старому Скалаті (нині — Підволочиський район). Мав чотири сини, щоправда, один із них помер у дитячому віці. Інших два обрали професії, які батькові сподобалися. Середній же, Степан, пішов наперекір татові — вирішив бути актором. І хоч накликав на себе гнів батька, бо не до честі поповичу бути «бродячим комедіантом», однак не зрадив свого покликання. Грав у театрі львівського товариства «Руська бесіда», прибравши собі сценічний псевдонім Янович. Тут і покохав актрису Ванду Гейхман. Більше того, одружився з нею, не попросивши батьківського благословення. За такі непослухи Пилип Курбас, по суті, зрікся власного сина.

Ведучий I: Первісток Степана Курбаса — Олександр-Зенон побачив білий світ у готелі в місті Самбір, що на Львівщині. 1887 року артисти «Руської бесіди» вже виступили в сімнадцяти містах і містечках Галичини та Буковини. У лютому показували свої постановки саме в м. Самборі. Кажуть, що того вівторка, 25 лютого, день був сонячний, але дуже морозний. Здається, ці природні критерії стали образними та знаковими для життя Леся (так його лагідно звала мати): сонце випромінювало талант митця, а радянські політичні морози холодили театального реформатора в прямому й переносному сенсі.

Від першого дня народження Лесь Курбас мандрував із театром батьків. Уперше з дідусем Пилипом, зі Старим Скалатом познайомився аж у семирічному віці. У цьому селі він сукупно проживе сімнадцять років. За цей час тут поховає двох молодших

братів, батька, дідуся й бабусю, а в сусідньому місті Скалаті — сестричку.

Читець: *А батько Степан умирав у рідній хаті,
під дзвонів ридання, плакучих беріз,
і дід Пилип упокой святий ніс
на цвинтар родинний в Старому Скалаті.*

*Та вістка сумна полетіла до Львова
казала, що вибув народній актор;
син Лесь, що із музами вів розговор,
з далекого Відня ніс жалощі слова.*

*Інакше приречено Лесеві вмерти:
із титулом народній артист — арештант
загинув, де біла тайга-заметіль;*

*Негнулись берези до приходу смерти,
ні дзвін не зірвався, ні жалібний кант,
лиш вітер ридав: Березіль, березіль...*

Остап Тарнавський

Але тут дядько Роман, який навчався у Львівському університеті, і допомагатиме малому Лесеві з наукою, готуватиме до вступу до Тернопільської української гімназії. І хлопець покаже перші вагомні успіхи — екстерном складе екзамени за другий клас і поріг цього навчального закладу переступить уже третьокласником. Безперечно, любов до театру полум'яніла в хлопчачій душі. Він одразу ж у гімназії записався до аматорського гуртка.

Ведучий II: Після закінчення гімназії рідні радять обрати йому фах педагога чи сан священика. І він же таємно від них пише лист до управи «Руської бесіди», щоб йому, як синові актора, виділили стипендію для навчання в драматичній школі. Але театр коштів не мав і відмовив майбутньому славетному режисерові. Тоді Лесь стає студентом філософського факультету Віденського університету, вивчає слов'яністику та германістику. Через рік смерть батька змушує його перевестися до Львівського університету — поближче до матері, рідні, щоб якимось їм допомагати. Тут юнаки та дівчата створюють студентський драмтеатр, і Лесь Курбас шліфує свій акторський та режисерський талант. Проте недовго. За участь у молодіжній демонстрації серед 49 відрахованих із Львівського університету значилося також його

прізвище. Юнак усе-таки не пориває навчання. Знову їде до столиці тодішньої Австро-Угорської імперії Відня й закінчує тутешній університет, а водночас — драматичну школу вільного слухача при Віденській консерваторії.

Ведучий I: Лесь Курбас так і не став учителем чи професором гімназії, як цього прагнули дідусь із бабусею. Зрештою, хіба ж могло таке бути?! Адже душею й помислами хлопець тяжів до сцени. У свої двадцять п'ять років він вступає до Гуцульського театру Гната Хоткевича. Але вже через півроку його зарахували до трупи «Руської бесіди», у складі якої свого часу виступали Лесеві батьки. Цікаво, що дебют молодого актора на сцені цього театру відбувся саме в Самборі, у місті, де розпочав власний земний шлях.

У «Руській бесіді» чимало ролей Курбас виконував у парі із славною актрисою Катериною Рубчаковою. Її покликанням була сцена, особливо драма. Донька дяка та диригента міського хору, з дитинства чарувала всіх приємним голосом. Професійно займатися співом Катерина Рубчакова почала з дванадцяти років, коли вступила до хору, яким керував її батько. А через чотири роки вийшла до глядача Львівського театру товариства «Руська бесіда». Цій сцені, цьому глядачеві співачка віддала двадцять років свого творчого злету.

Ведучий II: Новий Львівський театр було створено 28 березня 1919 року — у самий розпал боротьби за незалежність Української Народної Республіки. У квітні — червні театр ставив вистави в містах Галичини, а з липня на запрошення та за підтримки Міністерства преси та інформації УНР почав гастрольну поїздку Поділлям.

Але наприкінці гастролей Катерина Рубчакова захворіла. Новий Львівський театр на початку серпня 1919 року переїхав до м. Проскурова, проте актриса на деякий час змушена була залишитися в приміському селі Зінківцях (біля Кам'янця-Подільського) у своїх добрих знайомих.

У м. Проскурові «новольвівці» гастролювали майже два місяці. Вистави розпочалися 9 серпня та проходили в міському театрі (нині — міський Будинок культури). У виснаженому громадянською війною місті театр став справжнім осередком добра та миру. В окремі дні відбувалися благодійні вистави для козаків армії УНР та найбільш вразливих верств населення, працював невеликий

читальний зал, влаштовувалися зустрічі з акторами. На самих виставах постійно були аншлаги. Проскурівчани палко вітали артистів і чекали на приїзд К. Рубчакової.

Нарешті одужавши, видатна артистка з радістю прибула до м. Проскурова. На сцені міського театру у вересні 1919 року вона зіграла головні ролі у виставах «Пошилися в дурні», «Безталанна», «Жидівка-вихрестка», «Дай серцю волю, заведе в неволю...».

Та Рубчакова знову занемогла. Довелося попрощатися з чоловіком, донькою, друзями. Театр 30 вересня відбув у м. Вінницю, а Катерина поїхала в с. Зіньківці, до давніх знайомих. Там її, ослаблену хворобою, скопив тиф. 22 листопада 1919 року талановита актриса в 39 років пішла із життя.

Могилу К. Рубчакової в с. Зіньківцях упорядкував і доглядав її брат Михайло Косак, який у 20—30-х роках працював у м. Кам'янці-Подільському. У зв'язку з ліквідацією кладовища в передмісті Кам'янця, у 1958 році стараннями доньки Ольги Рубчаківни прах великої актриси перепоховано в м. Тернополі.

Ведучий І: Творчість К. Рубчакової охоплює 71 драматичну роль, 13 оперних партій, 21 роль в оперетах. На початку ХХ століття її було визнано видатною актрисою театру не лише в Україні, а й усьому світі. Так у 1981—1982 роках ЮНЕСКО до календаря ювілейних дат міжнародного значення внесло 100-річчя від дня народження К. Рубчакової. Вийшло чимало публікацій про діяльність артистки, яка стала гордістю української театральної культури.

Найбільш відома вистава, у якій зіграли Катерина Рубчакова та Лесь Курбас, — «Осінь буря» Войнича. Назва спектаклю, можна сказати, теж стала символічною. Адже в серці молодого Леся вирувала буря закоханості до Катерини. Та ці власні почуття певний час не виносив із глибин душі. Нагода таки трапилася. З м. Рави-Руської театр тримав гастрольний курс на м. Краків. На одному з возів Курбасу випало їхати разом із Рубчаковою. Він й освідчився їй у палкому коханні. Обраниця, мов на сцені, артистично розсміялася. І тоді в Лесеві заклекотала буря гніву та образи — вийняв зброю й умиць постріл вразив його груди. Здавалося, настала для нього вічна зима. У м. Львові актора прооперували, але кулю не вдалося вийняти. Кілька грамів заліза кохання він проносить аж до проблиску осені свого життя.

(Звучить українська народна пісня «Місяць на небі».)

Місяць на небі

Місяць на небі, зіроньки сяють.

Тихо по морю човен пливе.

В човні дівчина пісню співає,

А козак чує, серденько мре.

Пісня та мила, пісня та люба,

Все про кохання, все про любов,

Як ми любились та й розійшлися,

Тепер зійшлися навіки знов.

Ой очі, очі, очі дівочі,

Темні, як нічка, ясні, як день.

Ви ж мені, очі, вік вкоротили,

Де ж ви навчились зводить людей?

Ведучий II: З Катериною Рубчаковою Курбас, після невдалого освідчення, ще гратиме разом, але вже з розумінням того, що сценічні почуття не варто переносити на особисті. До того ж настають роки лихоліть. Як воєнних, так і родинних. Почалася Перша світова, менш як за місяць відходить у вічність дідусь Пилип. Новий парох с. Старого Скалата подає в суд, аби родина Курбаса звільнила парафіяльне приміщення. В одній із кімнат цієї оселі ще вдалося перезимувати. Навесні Ванда Курбас із донькою Надією перебираються до містечка Скалат, де дуже бідують. Згодом до їхньої оселі прийде непоправне — сімнадцятирічна Надійка помре від туберкульозу. Лесь радить згорьованій матері продати деякі речі й переїхати до м. Тернополя. У цьому місті молодий Курбас активно зайнявся організацією стаціонарного театру. Новостворений заклад отримав назву «Тернопільські театральні вечори». 18 жовтня 1915 року відбулася прем'єра «Наталки Полтавки» — першої постановки. У м. Тернополі на Курбасових спектаклях побував славетний киянин Микола Садовський. Творчий талант Лесь Курбаса вразив його, тож запросив тернопільського режисера попрацювати в м. Києві. Лесь Степанович про це давно мріяв, тому з матір'ю охоче прийняли запрошення.

Навесні 1916 року він увесь поринає у вир театральних буднів єдиного в м. Києві українського стаціонарного драмтеатру Миколи Садовського. Як зазначали критики, Курбас вражав глядачів

своєю іскрою Божою, палким темпераментом, м'якістю виконання ролей. Навколо популярного актора дедалі більше згуртовувалася творча молодь. Він створює театральну студію, а на початку 1917 року й «Молодий театр» — новий за формою (обстоював позиції авангардизму) та змістом.

Ведучий I: Своє справжнє кохання зустрів у м. Києві... І саме тут Лесь Степанович із першого погляду закохався у вродливу, молоду дівчину з танцювальної студії — Валентину Чистякову. Їй було 18, йому — 31.

На першому побаченні він самовпевнено сказав Валентині: «Ти будеш моєю дружиною». Запропонував їй роль у своєму «Молодому театрі». Вона без вагань погодилась. Незважаючи на те, що була росіянкою та володіла лише російською, 6 вересня 1919 року вони побралися.

Її університети почалися, як згадувала у своїх спогадах Валентина Чистякова, із зустрічей із Курбасом. Бо за короткий час він зробив зі своєї дружини провідну акторку українського театру, яка виросла до народної артистки України. Школа Курбаса стала тим найбагатшим джерелом, з якого все творче життя вона черпала знання й театральний досвід.

Акторка Ю. Фоміна сказала про свою колегу по сцені: «Всі в театрі були закохані у Валентину Чистякову. Жінки, чоловіки, молоді, старі. До речі, старих серед нас не було: вся трупа тоді була молодою. Коли ми сходилися одночасно до великого фойє на збори чи на репетицію, кожному з нас кортіло сісти так, щоб краще бачити Чистякову. Дивитись на неї було насолодою! Якусь неймовірну силу тяжіння, чарівну привабливість випромінювала вся її істота — кожен рух, поворот, погляд виразних фіалкових очей. Були серед акторок красивіші за неї, але ніхто не міг зрівнятися з нею неповторною чарівністю. Море жіночості. Пісня жіночості!»

Це була вишукана пара як на сцені, так і в житті, тому що поєдналися два великих таланти.

Ведучий II: Ті, хто був знайомий із майстром, відзначали, що той мав надзвичайно привабливу зовнішність: високий, стрункий, з красивим обличчям, густим, темним і пишним волоссям, м'який тембр голосу (баритон). А його талант, ерудиція, доброта, лагідність, чуйність, вимогливість, цілеспрямованість підкорювали всіх. Любив гарно одягатися, носив капелюх із непростими крилами, довгий

плащ, м'який шарф, вив'язаний у кокарду. Він був справжній європеєць. У митця неможливо було не закохатися...

Був із Лесем Курбасом і такий випадок. У театрі «Березіль» працювала молода акторка Ганна Бегічева, дуже закохана в нього. Її почуття були настільки сильними, що вона не змогла приховати їх і одного разу зізналася йому в коханні. Але Лесь Курбас не відповідав взаємністю. Ганна Бегічева так засоромилася та розсердилася, що залишила театр і виїхала до м. Москви. І всю свою образу й ненависть за свій вчинок та злість вона вилила у творчість, створивши в російській столиці український театр і студію.

(Звучить українська народна пісня «Цвіте терен».)

Цвіте терен

Цвіте терен, цвіте терен,

А цвіт опадає.

Хто в любові не знається,

Той горя не знає.

А я, молода дівчина,

Та й горя зазнала,

Вечероньки не доїла,

Нічки не доспала.

Ой візьму я креселечко,

Сяду край віконця,

А ще очі не дрімали,

А вже сходить сонце.

Хоч дрімайте, не дрімайте —

Не будете спати,

Десь поїхав мій миленький

Іншої шукати.

Лесь Степанович був надзвичайно вірним дружині. Прожили вони у великій любові, злагоді, взаєморозумінні й відданості, у великій творчій співпраці п'ятнадцять щасливих років. Дітей у них не було.

Ведучий І: У рік одруження Курбаса та Чистякової помре тодішня галицька театральна зірка Катерина Рубчакова, а «Молодий театр» об'єднається з українським драмтеатром ім. Тараса Шевченка, і Лесь Степанович уперше поставить

Кобзаревих «Гайдамаків». Відтак через тодішні воєнні події опиниться в м. Білій Церкві. Сюди приїде вже з трупкою заснованого ним мандрівного «Киїдрамте».

Треба сказати, що Курбас мав талант не лише режисерський. Він писав і художні твори. Його оповідання «В гарячці» ще 1906 року Іван Франко опублікував у «Науково-літературному віснику», у с. Старому Скалаті з-під пера Леся вийшли «Сни». Він володів десятима мовами, тож займався літературними перекладами. Витлумачив й один із віршів норвезького поета Б. Бйорнсона, де були й такі рядки:

*Я вибираю березіль,
Він ламає все старе,
Пробива новому місце,
Він зчиняє силу шуму,
Він стремить.
Я вибираю березіль,
Тому, що він — буря,
Тому, що він — сміх,
Тому, що в ньому — сила,
Тому, що він — переворот,
З якого літо родиться.*

Леся Степанович теж прагнув здійснити великий переворот в українському театрі, аби поставити його на світовий рівень.

Колись Остап Вишня напророчив: «Іде Леся Курбас, а за ним іде нова доба». Леся Степанович жив у різні епохи. Радянська знищила його фізично. Але духовно, творчо він сам — доба. Тож його мистецьке надбання служить і нині Україні, цілому світові.

Можливо, саме тому, що режисер не відступив, не поступився своїми переконаннями, його було обмовлено, звільнено з посади керівника «Березолу» і заарештовано в м. Москві, де він кілька місяців працював у Соломона Михайловича Михоелса в Московському державному єврейському театрі на Малій Бронній. Його було вислано на будівництво Біломорсько-Балтійського каналу на Медвежу Гору, потім відправили на Соловки. 1937 року, після повторного суду, Леся Курбаса розстріляли в урочищі Сандармох, а 1957 року його посмертно реабілітовано.

(Звучить милозвучна музика, читці декламують віри «Трагедія Курбаса».)

Читець І: *Сиві Ліри, Гамлети, Джульєтти
Помирали там в самотині,
Там мистець, нескорений і впертий,
Догорів на вічному вогні.*

Читець ІІ: *Соловецькі жальнії причали,
Курбасові ночі навісні,
Мури від обурення кричали,
Україна марилась у сні.*

Читець І: *Виросла тополенька на схилі,
Мов тії, вкраїнської, сестра,
Чайки прилітали гострокрили,
Вісточку приносили з Дніпра.*

Читець ІІ: *Він ридать приходив до тополі
І в чаїнім леті, в вишині
Відчував довічний запах волі
У далекій тій самотині.*

Читець І: *Де вже там підмости і театри?
Хоч би чайка рідна угорі!
Загаса поволі серця ватра
В соловецькім тім монастирі.*

Читець ІІ: *Все йому ввижалися ночами
Драми, ще не зіграні ніким,
України-нені вічні драми,
Що колись розвіються, як дим.*

Читець І: *Може, хто позаздрив твому болю
Чи сльозам, що ллються, як на гріх...
Вирубали стражники тополю,
Постріляли чаєчок твоїх.*

Читець ІІ: *А тобі голубка сизокрила
Накувала вічність зопівдня,
Кажуть, що трагедії Есхіла
До ції, твоєї, нерівня!*

Любов Забашта

Дякуємо за увагу. До нових зустрічей!

Література

Бобошко, Ю. М. Режисер Лесь Курбас / Ю. М. Бобошко. — К. : Мистецтво, 1987. — 200 с.

Волицька, І. Театральна юність Леся Курбаса : проблема формування творчої особистості / І. Волицька. — Л. : Ін-т народознавства НАН України, 1995. — 149 с.

Корнієнко, Н. М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього / Н. М. Корнієнко. — К. : Либідь, 2007. — 328 с.

Лабинский, М. Г. Лесь Курбас : статьи и воспоминания о Л. Курбасе. Литературное наследие / М. Г. Лабинский, Л. С. Танюк. — М. : Искусство, 1987. — 462 с.

Лесь Курбас : спогади сучасників / за ред. В. С. Василька. — К. : Мистецтво, 1969. — 359 с.

* * *

Лесь Курбас : [корот. довідка про актора та режисера, уродженця м. Самбора] // Силует рідного міста : на перетині історії і культури / упоряд. М. Яремків. — Т. : Підручники і посібники, 2011. — С. 20—21 : фотогр.

Михальюнок, Я. «На грані без меча» / Я. Михальюнок // Український театр. — 2007. — № 4. — С. 4—6.

Юкало, В. Музей-садиба славетного засновника «Тернопільських театральних вечорів» і «Березоля» / В. Юкало // Зб. праць Терноп. міськ. осередку НТШ ім. Шевченка. — Т., 2008. — Т. 4 : Видатні постаті в українській культурі і науці. — С. 40—48 : фотогр.

* * *

Бубній, П. Театр у соловецькій неволі / П. Бубній, Ю. Ковальков // Вільне життя. — 2007. — 17 берез. — С. 8.

Василишин, О. Княже місто і Лесь Курбас : [про наук. конф. «Народжений для театру» у м. Самборі Львів. обл., присвяч. 121-річчю від дня народж. Леся Курбаса] / О. Василишин // Вільне життя. — 2008. — 29 берез. — С. 4.

Гармаш, С. Людина, яка була Театром і... Смертю / С. Гармаш // Нова ера. — 2007. — 28 лют — 6 берез. — С. 6.

Герета, І. Лесь Курбас : [вірші] / І. Герета // Літературна Україна. — 2008. — 23 жовт. — С. 6.

Дігай, Т. Триумф лицедійства : Лесь Танюк. «Мар'ян Крушельницький: школа образотворчого перетворення, заповідана Лесем Курбасом» (К. : Либідь, 2007) / Т. Дігай // Українська музична газета. — 2011. — № 3 (лип. — верес.). — С. 10. — (Рецензуємо).

Демчишин, І. «Я вибираю березіль...» / І. Демчишин // Вільне життя. — 2007. — 3 берез. — С. 8.

Єрмакова, Н. До історії педагогічної практики Леся Курбаса / Н. Єрмакова // Український театр. — 2007. — № 4. — С. 17—19.

Лабіновський, М. «Болючий уривок життя...» : до 120-річчя від дня народж. Леся Курбаса / М. Лабіновський // Українська культура. — 2007. — № 3. — С. 6—7.

Мороз, В. Курбасом зацікавилась Європа / В. Мороз // Тернопіль вечірній. — 2007. — 11—17 лип. — С. 2.

Ониськів, М. Курбаса нам повернула «Україна» / М. Ониськів // Вільне життя. — 2007. — 3 берез. — С. 8.

Станішевський, Ю. Оперна режисура Леся Курбаса / Ю. Станішевський // Український театр. — 2009. — № 1. — С. 22—29. — Бібліогр.: с. 29 (24 назви).

Суха, О. Сторінками життя реформатора / О. Суха // Вільне життя. — 2007. — 3 берез. — С. 8.

Швець, М. Про будні і свята театру ім. Леся Курбаса / М. Швець // Український театр. — 2007. — № 3. — С. 20—21.

Шот, М. «Іде Лесь Курбас, а за ним іде нова доба» / М. Шот // Урядовий кур'єр. — 2007. — 23 лют. — С. 8—9.

Підписано до друку 28.12.2011. Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Schoolbook.
Друк офсетний. 1,16 ум. др. арк., 1,16 обл.-вид. арк.

Наклад 30 примірників

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека
б-р Т. Шевченка, 15, м. Тернопіль, 46000.
Тел. (0352) 52-52-64 www.library.te.ua